

az oly jóhiszemű harmadik személyek javára szóló szabályok, akik nem jogosult személytől visszerthes ügylettel szereznek jogot", nem az összhitelezők védelmét látszik célozni, hanem ellenkezőleg a jóhiszeműen jogot szerző harmadik személyét. Eszerint pusztán az az általános magánjogi jogszabály marad megtámadási alapul, amely a hitelezők kárára dolosusan eszközölt jogszerzések megtámadására áll. Holott a csődeljárásban a helyzet egészen más, mert a törvényileg szabályozott megtámadási jog sokkal szélesebb és sokkal pontosabban körvonalazott megtámadási lehetőségeket nyújt.

Ezért Nizsalovszky fejtegetéseinek mi sokkal messzebbmenő consequentiáját vonjuk le, mintahogy ezt a szerző teszi. Éspedig azt, hogy a *csődönkívüli megtámadási jognak* már sokszor vitatott kérdése rendkívül aktuális. De ez a megállapításunk is beletorkollik abba a még messzebbmenő kívánságba, hogy a fizetéképtelenségi jog mielőbb egységes szabályozást nyerjen, mert ép az adós csőd vagy kényszeregyesség előtti jogügyleteinek és jogcselekményeinek hatályos, vagy hatálytalan voltát lenne indokolt azonos előfeltételektől függővé tenni, amely kérdés egész egyformán érinti a hitelezőket, akár csődről, akár kényszeregyességi eljárásról legyen szó.

Gazdaváltók — mobilizációs váltók.

Jegyzetek.

A gazdatartozások fizetésének tárgyában keletkezett jogszabályok a váltójogon több érzékeny sebet ejtettek. Ezek a sebek olyanok, amelyek az idők folyamán előreláthatóan behegednek, azonban alkalmasak arra, hogy adott esetben a váltójog szerkezetét alaposan próbára tegyék. Az alábbiakban nem foglalkozom azokkal a szabályokkal, melyek a gazdatartozások rendezésének lényegét teszik, így tehát a kamatleszállításokkal a részletfizetés türésevel, kötelező prolongációval, a fizetés helyett egyéb módon való rendezéssel stb., noha ezek a rendelkezések is szöges ellentétben állanak mindazzal, ami a váltó lényegét teszi; csupán néhány olyan mozzanatra kívánok rámutatni, melyek nem magánjogi, hanem tisztán váltójogi jellegüknél fogva a váltónak mint intézménynek alapelveit homályosítják el.

*

A váltó jogcim nélküli papir. Az 1950/1935., 1930/1936. és 1910/1937. M. E. számú rendeletek, melyek az évenkénti mezőgazdasági munkálatok elvégzéséhez szükséges hitel előmozdítása tárgyában keletkeztek, azt rendelik, hogy a gazdarendelemben szabályozott halasztást nem lehet megadni, ha a végrehajtható

követelése olyan kölcsönből eredő követelés, amit a Pk. kötelekébe tartozó pénztintézet, vagy az O. K. H. illetve tagszövetkezete a folyó évi mezőgazdasági termelés céljaira az illető év február utolsó napja után folyósított. Ezzel kapcsolatban az említett rendeletek azt a szabályt tartalmazzák, hogy az ilyen kölcsönről kiállított kötelezvényben, váltón, vagy más okiraton utalni kell arra, hogy a követelés a fenti értelemben keletkezett, a váltónak tehát ilyen esetben a jogcímet tartalmaznia kell. Nyilvánvaló, hogy ennek az utalásnak elmaradása esetében a váltó nem válik érvénytelenné, csupán érvényesítése tekintetében merülnek fel azok az akadályok, melyek a gazdaadóssal szemben fennálló követelés érvényesítését általában véve gátolják. Viszont a gazdaadósok harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettsége szempontjából ez az egyedüli mód, mely a részükre biztosított jogokat nem teszi illuzóriussá. Kétségtelen, hogy a jogcímre való utalás elmulasztása esetén a jóhiszemű váltóbirtokos a váltóból kitűnő összes jogait érvényesíthetik az adósokkal szemben, ami már abból is következik, hogy a rendelet éppen a jogcím feltüntetésével kívánja ezt a lehetőséget megakadályozni.

*

A váltó birtokának jelentősége. A 8700/1934. M. E. sz. rendelet 7. §-a értelmében a készpénztörlesztés a telekkönyvben bejegyzett jelzálogos hitelezőt illeti. Ha azonban a követelésről váltó van kiállítva és ezt a jelzálogos hitelező forgatmány útján átruházta, a készpénztörlesztés azt illeti, aki az így kielégített követelés telekkönyvi foganatosításához szükséges és a rendeletben megkívánt egyéb okiratokat szolgáltatja. A 16. §. azonban enyhíti ezt a rendelkezést oly értelemben, hogyha arról a követelésről, amelyre készpénztörlesztésnek van helye, váltó van kiállítva és a váltó nincs a jelzálogos hitelező birtokában, akkor a jelzálogos hitelező — hacsak a váltót haladék nélkül meg nem szerzi, köteles azokat az okiratokat, amelyeket a központi intézethez kell beadni, a váltóbirtokosnak megküldeni és erről a központi hitelintézetet értesíteni, amely a készpénztörlesztést a szükséges okiratok ellenében a váltóbirtokosnak fizeti ki és a váltón tanúsítja a készpénztörlesztés illetve a könyvadósság vállalását. Mindezekből kitűnően a központi intézet nemcsak a fizetést, hanem a Vt. 39. §. 2. bekezdése ellenére az egyéb módon való rendezést is — nyilván mindenkire kiterjedő hatállyal — a váltón tanúsítja, sőt azt is tanúsítania kell, hogy a váltóra készpénztörlesztést vagy könyvjóváírást nem teljesítettek. A központi intézet tehát a gazdaadósok váltó tartozásai tekintetében mint törvényesen kijelölt telepes szerepel, a nemleges tanúsítvány pedig megfelel a telepes által felvett óvásnak, illetve a Cs. T. 17. §-a szerinti nyilatkozatnak annyira, hogy a

fenti rendelet 24. §-a értelmében az ilyen tanusítással ellátott váltó alapján a visszkereseti követelést is sikerrel lehet érvényesíteni. Az 5000/1937. M. E. sz. rendelet szabályai hasonló értelműek.

*

A váltókötelezettek jogállása a 10.000/1935. M. E. sz. rendelet 18. és 19. §-ának rendelkezései értelmében lényegesen változott. A rendelet ugyanis megkülönböztet adóstársakat (együttkötelezetteket) és kezeseket, megkülönböztet továbbá gazdasági és jogi értelemben vett főadóst. Főadósnak — az adóstársi viszony jogi tartalmától függetlenül — azt kell tekinteni, aki a hitelt gazdasági értelemben igénybe vette; kölcsön esetében tehát rendszerint azt, akinek részére a kölcsönt folyósították. Ha valamely hitelviszonyban több főadós van, vagy ha nem állapítható meg biztosan, hogy ki a főadós és ezért mindegyik kötelezett főadósnak tekintendő, közöttük a követelést egyenlő arányban kell megosztani. Az olyan követelések, tekintetében, melyeknek gazdasági értelemben vett főadója a gazdaadós, a védettséggel járó kamatszolgáltatással az előírt kamatfizetési kötelezettség teljes kielégítést nyer és a folyó kamatkövetelésnek ezt meghaladó része megszűnik úgy a gazdaadóssal, mint ennek kezesével vagy adóstársaival szemben. Így megeshetik, hogy a gazdasági értelemben vett főadós jogi értelemben vett főadóssá válik, illetve megeshetik, hogy a váltó szerinti egyetemleges adóstárs a közvetlen megterhelés alól szabadul, ha nem gazdasági értelemben vett főadós, vagy ha a netáni kezes e jogállásában főadóssá válik. Az együttkötelezettek javára megállapított kedvezmények a kezeset vagy adóstársat váltójogi kötelezettsége tekintetében is megilletik. Adott esetben tehát a nem gazdaadós váltókötelezett, kezes vagy egyetemleges adóstárs a közvetlen hitelezővel szemben sikerrel hivatkozhatik arra, hogy a főadós kamatfizetési kötelezettségének eleget tett, tekintet nélkül arra, hogy a váltó milyen jogállást tölt be és hogy a főadós a váltón szerepel-e vagy nem. Viszont a váltókezesként jelentkező főadós kamatfizetésével a váltókötelezettséget nem vállalt adóstársa kamatfizetési kötelezettsége is rendezést nyerhet, noha a rendelet szerint a kezes fizetése esetében a hitelezőnek a kamat megfizetésére irányuló kötelezettsége tovább is fennmarad.

*

Az elévülés tekintetében az 5000/1937. M. E. sz. rendelet 42. §-ának 2. és utolsó bekezdése rendelkezik oly értelemben, hogy amennyiben a váltó a teherrendezés végett a P. K.-nál volt, úgy a visszkereseti igény elévülése a váltóbirtokossal szemben azzal a nappal veszi kezdetét, amely napon a P. K. a váltót visszaadja, továbbá, hogy a váltókereset illetőleg visszkereset

elévülése nem kezdődik meg; a megkezdett elévülés pedig nyugszik azalatt az idő alatt, míg a váltó (az óvást helyettesítő) tanusítás szerint teherrendezés végett a P. K.-nál volt. A gazdartzartozások fedezetére adott váltóknál tehát ez a rendelkezés átütötte a Vt. 84. §-ának illetve a Vn. 3. bekezdésének azt a szabályát, hogy az elévülés az elfogadóval szemben a váltó lejárától, a visszkereseti kötelezettekkel szemben pedig az óvás keltétől, vagy pedig az óvás elengedése esetén a lejáratól kezdődik, továbbá a Vt. 87. §-ának azt a rendelkezését, hogy az elévülés a kereset megindítása által, de csak azon váltókötelezett irányában szakíttatik meg, aki ellen a kereset intéztetett.

*

Mobilizációs váltók. A gazdavédelmi intézkedésekkel bár nem közvetlen, de közvetett kapcsolaban nagy jelentőséget nyertek a mobilizációs váltók. A gazdákkal üzleti összeköttetésben álló vállalatok és pénzügyintézetek mozgó tőkéje a csökkentett mérvű kamatfizetés és tőketörlesztés következtében megcsappant, úgy, hogy a kamatfizetések nem, vagy nem kellő teljesítése esetében a visszleszámítolási viszonyban álló vállalatok egyik külön feladata a forgótőkéről való gondoskodás.

A nem kellő kamatteljesítés esetében, ha a váltóhitelező követelését akár kimélethből, akár méltányosságból, akár más okból nem kívánja vagy törvényes tilalom folytán nem tudja érvényesíteni, a megoldás abban áll, hogy a vállalat az esedékes kamatot váltóra hitelezi. Az ilyen hitelezés azonban csak akkor biztonságos, ha az adós ingatlanán olyan tőkeösszegekről szóló keretbiztosítéki jelzálogjog áll fenn, amelybe az elmaradt kamattal növelt névértékű váltó összege még beilleszthető, minek folytán az újító váltó leszámítolásával a tőkéhez számított kamat a jelzálogjog szempontjából tőke jellegűvé válik. Nem okoz nehézséget az esedékes kamat hitelezése, ha az adós a kamatot külön váltóval vagy külön újító váltóval biztosítja, feltéve, hogy a jelzálogjogot közvetlen követő rangsorban új jelzálogjogot lehet szereztetni, vagy a későbbi jelzálogjog alapítása esetén az ingatlan értéke arra is fedezetet nyújt, vagy ha az adós a hitelezett kamat erejéig újabb vagy más fedezetet képes adni.

Ilyen fedezeti lehetőségek hiányában nyertek jelentőséget az ú. n. mobilizációs váltók, melyek gyakorlati alkalmazása azon az alapgondolaton nyugszik, hogy a hitelező a lejárt és kamatteljesítés hiányában meg nem hosszabbított váltót nem érvényesíti az adóssal szemben, megkívánja azonban, hogy ennek ellenében az adós teljes tartozásának megfelelő fedezeti váltót adjon át neki, mely váltó célja csupán az, hogy a hitelező az adós váltókötelezettsége mellett a maga számára hitelt szereztessen. Az ilyen fedezeti váltók tehát nem újító (prolongációs) váltók,

melyek adása ellenében az adós fizetési kötelezettsége meghatározott időpontra kitolódik, mert e váltók átadása és átvétele ellenére az alapváltó lejáratára meghosszabbítást nem nyer, csupán érvényesítése marad függőben. E fedezeti váltóknak bizonyos szivességi jellegük van, mely szivesség abban leli indokát, hogy a hitelező a lejárt, be nem váltott és nem prolongált váltót a váltókötelezettek ellen nem érvényesíti. A szivességi jelleg ebből a körülményből is kitűnik, hogy a fedezeti váltó mögött nincs olyan alapügylet, melyből kifolyólag a váltókötelezett fizetési ígéretet kénytelen tenni, azt az alapügyletet ugyanis, melyből az üzletfelek adós-hitelező viszonya keletkezett, illetve ebből az alapügyletből keletkezett követelést az a váltó fedezi, mely lejárt, melyet a váltóbirtokos nem érvényesített, de mint a hitelező birtokában levő érvényes váltó, bármikor érvényesíthető.

A mobilizációs váltó fogalma és szerkezete nincs intézményesen meghatározva, és így a mobilizációs váltó szerkezetbeli sajátosságai sok tekintetben ütköznek a fedezeti váltó tekintetében kialakult joggyakorlattal, úgy, hogy amennyiben adott esetben a felek a mobilizációs váltók felhasználása és őket kötelező jogi természete tekintetében külön és részletesen nem egyeznek meg, az alapváltó érvényesítése esetében a hitelező kárára zavarok keletkezhetnek. Így a fedezeti váltóknak visszleszámitolása esetében a váltókötelezettek esetleg sikerrel követelhetnek az alapváltó kiadását az eredeti hitelezőtől; vagy az alapváltó érvényesítése esetében sikerrel hivatkozhatnak arra, hogy az alapváltó nem érvényesíthető, mert újító váltókat adtak és a hitelező ezeket a váltókat elfogadta, tehát a peresített alapváltó hatálytalan; esetleg kívánhatná, hogy marasztalás esetére az alapváltó és a fedezeti váltó egyidejű kiadása ellenében köteleztessenek a fizetésre, vagy a forgatott fedezeti váltó birtokosa részére történt fizetést az alaphitelező nem tudná be az adósok javára stb.

Ennek folytán ajánlatos, hogy a hitelviszonyban álló felek a mobilizációs váltó adása következtében előállott helyzetet tisztázzák és egymással szemben fennálló jogaikat és kötelezettségeiket meghatározzák. Tekintettel arra, hogy a váltón vállalt kötelezettségek önállóan bírálандók el, a mobilizációs váltókra vonatkozó megállapodás csak azokat az adósokat köti, kik e váltókat aláírták. A megállapodásnak a nem mobilizációs fedezeti váltóra vonatkozó eltérő gyakorlatra figyelemmel tartalmaznia kell elsősorban az adósok nyilatkozatát, mégpedig az adós (főadós) arra vonatkozó elismerését, hogy a tőkésített kamattartozással növelt hátralékos tőkével tartozik és hogy a váltón mely adóstársa kötelezettségvállalása foglaltatik; az összes váltókötelezettek beismerését ama tudomásukra nézve, hogy

a hitelezőnek kétrendbeli váltó van birtokában, melyek közül az egyik (alap-) váltó lejárt és érvényesíthető, a másik (fedezeti) váltó arra szolgál, hogy a hitelező azt leszámítolja; az adósok azt a kijelentését, hogy a fedezeti váltó adása nem prolongáció céljából történt és egyrészt a hitelezőnek az alapváltón alapuló jogait, így különösen az alapváltóra vonatkozó netáni korábbi ítéletnek, jelzálogjogi bekebelezésnek vagy végrehajtási jognak hatályát, másrészt a korábbi váltókon szereplő azoknak a váltóadósoknak kötelezettségét, kik a fedezeti váltókat alá nem írták, nem érinti.

Viszont az adósvédelem céljából a hitelező jelenti ki, hogy míg az adósok meghatározott (14.000/1933. M. E. sz. r.) kötelezettségeiknek eleget tesznek, a birtokában lévő alap-, illetve fedezeti váltó érvényesítését a szerződő adósokkal szemben függőben tartja. Nem pontos teljesítés esetén a hitelező az alapváltó alapján eljárhat az adósokkal szemben, feltéve, hogy a fedezeti váltót az elfogadónak visszaadja, vagy annak visszaadását felajánlotta. A fedezeti váltó harmadik birtokosa kezéhez történt fizetéseket a hitelező az adósok javára köteles írni és a váltóösszeg, valamint a hátralékos késedelmi kamatoknak akár a fedezeti váltó birtokosa, akár pedig az alapváltó birtokosa részére történt kifizetése esetében pedig köteles az alapváltót kiszolgáltatni.

A dolog természetéből következik, hogy az eredeti hitelező a fedezeti váltók alapján nem járhat el az adósokkal szemben, mert a fedezeti váltó nem arra a célra adatott, hogy ennek alapján az eredeti hitelező az adósokkal szemben fellépjen, hanem arra, hogy e váltókat leszámítolja és magát mobillá tegye. Az előbbi célt az alapváltó szolgálja. Elvileg fennáll ugyan az a lehetőség, hogy a hitelező a fedezeti váltón kívül az alapváltót továbbforgatja, amiből súlyos zavarok származhatnak az adósokra nézve, ez a veszély azonban megelőzhető azzal, hogy az alapváltón, melynek a forgatás szempontjából már jelentősége nincs, a forgatást megtiltják.

P. T.

Az autonomia de la volontè elve a váltójogban.

Dr. Bozóky Géza „Nemzetközi váltójog” című, a közel múltban megjelent monumentális munkája ismét aktuálisá tette a genfi váltójogi egyezmények ratifikálásának kérdését. Ezeknek az egyezményeknek törvényhozási megerősítése — miként ismeretes — azért nem következett be magyar részről, mert igazságügyi kormányzatunk az egyezmények rendelkezéseit nem találta összhangba hozhatónak a valutáris korlátozásokat tartalmazó jogszabályokkal. Ennek az álláspontnak alapja igazságügyi kormányzatunk új jogszabályok hozásában megnyilvánuló óva-